

Ανασκαφές στην Αγορά της Θάσου το 1922

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ
ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
ΚΑΙ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

24, 2010

Η πρωτοβυζαντινή οικία DOMUS 5 στη Θάσο

Francine Blondé, Σταυρούλα Δαδάκη, Tony Kozelj, Ζήσης Μπόνιας,
Arthur Muller, Dominique Mulliez, Πλάτων Πετρίδης, Γεώργιος Σανίδας

Το 2010 ολοκληρώθηκε, στο μέτρο που επιτρέπει το δομημένο περιβάλλον της Θάσου, η ανασκαφή ενός ενδιαφέροντος οικοδομήματος της πρωτοβυζαντινής περιόδου, η έρευνα του οποίου, με μεσοδιαστήματα διακοπών, διαφορετικούς στόχους και ομάδα μελετητών κάθε φορά, άρχισε το 1971.

Η πρώτη φάση των ερευνών στην περιοχή αφορά σε βαθιά στρωματογραφική τομή σε τμήμα του οικοπέδου Η. Κόκκινου με επιστημονικό στόχο τον εντοπισμό στρωμάτων που έχουν σχέση με την προαποικιακή περίοδο¹. Το 1971 διενεργήθηκε για λογαριασμό της ΙH' ΕΠΚΑ σωστική ανασκαφή από τους Sodini και Picard στο όμορο με το προηγούμενο οικόπεδο Δέλκου, κατά την οποία εντοπίστηκαν δύο χώροι με βοτσαλωτό και ψηφιδωτό δάπεδο αντίστοιχα, που αποδόθηκαν σε μια πλούσια οικία παλαιοχριστιανικών χρόνων². Το 1979-1985 στο πλαίσιο εγκεκριμένης συστηματικής ανασκαφής της ΓΑΣ υπό τον τίτλο «ανασκαφή οικοπέδου Βαλμά» αποκαλύφθηκε ένα συγκρότημα θερμών της ιδίας εποχής και διατυπώθηκε για πρώτη φορά η άποψη ότι το λουτρικό συγκρότημα μπορεί να συνανήκει στο οικοδόμημα με τους χώρους της ανασκαφής του 1971³.

Το 2002-2004 στο πλαίσιο ενός νέου ερευνητικού προγράμματος ανάμεσα στην ΙH' ΕΠΚΑ και τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή, με σκοπό την έρευνα των προαποικιακών στρωμάτων της τομής Bernard εντοπίστηκαν νέοι χώροι που θεωρήθηκε ότι ανήκαν στο οι-

κοδόμημα της πρωτοβυζαντινής εποχής⁴.

Από το 2006 στο πλαίσιο ενός νέου προγράμματος⁵ η έρευνα επικεντρώθηκε στην ανασκαφή των πρωτοβυζαντινών στρωμάτων. Κάτω από μια επίχωση πάχους έως και 2,00 μ. σε ορισμένα σημεία, αποκαλύφθηκε η κάτοψη μιας αστικής οικίας της πρωτοβυζαντινής περιόδου, οι τοίχοι της οποίας σώζονται σε ύψος που ποικίλει από 0,50 μ. ως 2,00 μ.

Το οικοδόμημα αναπτύσσεται στην πλαγιά του λόφου της ακρόπολης, ανάμεσα στο Διονύσιο και το Αρτεμίσιο, BA της αρχαίας αγοράς και σε άμεση γειτονία με τη δίοδο των Θεωρών προς την οποία συγκλίνουν δύο αρχαίες οδικές αρτηρίες: οι συμβατικά ονομαζόμενες οδός θεάτρου και η οδός ακροπόλεως⁶ (Εικ. 1). Παρουσιάζει τρεις κύριες φάσεις. Η ίδρυσή του ανάγεται στις αρχές του 5^{ου} αιώνα. Σε μια επόμενη φάση, την οποία προς το παρόν δεν μπορούμε να χρονολογήσουμε με ακρίβεια, δέχθηκε προσθήκες και τροποποιήσεις. Μετά από μια καταστροφή στα 570-580 μ.Χ. που συνοδεύτηκε από πλήρη σχεδόν εξαφάνιση των δαπέδων και των ορθομαρμαρώσεων, γνώρισε μια πρόχειρη εγκατάσταση ως τις αρχές του 7^{ου} αιώνα, οπότε κατα-

4. Για την ανασκαφή του 2002 βλ. BCH 127.2 (2003), 490-493. και M.Kohl, A.Muller, Γ. Σανίδας, M. Sgourou, ΑΕΜΘ 16, 2002, 57-69. Για την ανασκαφή του 2004, βλ. BCH 128-129/2.1, 2004-2005, 734-751. Πρβλ επίσης M. Σγούρου, F. Blondé, A.Muller, N. Beaudry, M. Kohl, T.Kozelj, Γ. Σανίδας, ΑΕΜΘ 18, 2004, 43-53.

5. Τα δεδομένα της ανασκαφής του 2004 οδήγησαν σε νέο πρόγραμμα συνεργασίας ανάμεσα στην 12^η ΕΒΑ την ΙH' ΕΠΚΑ και τη Γαλλική Σχολή, με σκοπό την ανασκαφή αυτού του εκτεταμένου συγκροτήματος, το οποίο πλέον ονομάστηκε DOMUS 5. Το 2007 προστέθηκε ομάδα από το Πανεπιστήμιο Αθηνών υπό τον Πλ. Πετρίδη. Στην πολυεθνική ομάδα συνεργασίας περιλαμβάνονται επιστήμονες διαφόρων ειδικοτήτων και ικανός αριθμός εκπαιδευόμενων προπτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών αρχαιολογίας και συντήρησης από τη Γαλλία, το Βέλγιο, τον Καναδά και την Ελλάδα. Σε όλους αυτούς εκφράζουμε τις ευχαριστίες μας.

6. Για μια σύντομη επισκόπηση της τοπογραφίας της αρχαίας πόλης της Θάσου, βλ. τον οδηγό της Γαλλικής Σχολής, Guide de Thasos par Y. Grandjean et Fr. Salviat, Athènes 2000.

1. BCH 85, 1961, 932-936. και P. Bernard, Céramique de la première moitié du VIIe s., BCH 88, 1964, 77-146.

2. BCH 96 (1972), 936-949.

3. Για μια πρώτη συνολική θεωρηση των παραπάνω ανασκαφών βλ. F. Blondé, A. Muller, D. Mulliez, «Μια νέα δημόσια πλατεία στη Θάσο: Οι Βόρειες παρυφές της διόδου των θεωρών από την αρχαϊκή μέχρι την παλαιοχριστιανική εποχή», στο Πόλις και Χώρα στην Αρχαία Μακεδονία και Θράκη, Μνήμη Δ. Λαζαρίδη, (1990) 359-373, όπου και οι βιβλιογραφικές παραπομπές στις ανασκαφικές εκθέσεις.

Εικ. I. Γενικά άποψη της οικίας. Διακρίνεται στο αριστερό τμήμα η βορειοανατολική γωνία της αγοράς με τη διόδο των θεωρών και δεξιά το Διονύσιο.

στράφηκε και εγκαταλείφθηκε. Σε μεταγενέστερη εποχή στα ερείπια του κτίσματος διαμορφώθηκαν δύο ασβεστοκάμινα (Εικ. 2). Σταδιακά η περιοχή απέκτησε την εικόνα παραδοσιακού αγροτικού τοπίου της Θάσου μέχρι τον 19^ο αιώνα, οπότε ο σύγχρονος οικισμός άρχισε να αυξάνεται και να ανοίγονται λάκκοι για έτοιμο δομικό υλικό⁷.

Α. Η μνημειακή φάση του 5^{ου} αιώνα

Στην κάτωψη σχηματίζει ένα κλειστό τετράπλευρο με μήκος στον άξονα Α-Δ 34,80 μ. και στον άξονα Β-Ν 29,90 μ. Από το τετράπλευρο αυτό, εξέχει η αψιδωτή απόληξη του τρικλινίου στην ανατολική πλευρά (Σχ. 1). Οι χώροι του οικοδομήματος διατάσσονται στις πλευρές του τετραπλεύρου, οργάνωση που υποδηλώνει την ύπαρξη αιθρίου. Από τις τέσσερις πτέρυγες αποκαλύφθηκαν πλήρως η βόρεια (δωμ. 39-55-20-21) και η ανατολική (δωμ. 38-18-17-16-13-37-15). Στη νότια πτέρυγα ανήκουν οι δύο χώροι 25-24, καθώς και το μεταγενέστερο λουτρό που προσκολλάται σε αυτήν⁸. Η υποτιθέμενη δυτική πτέρυγα βρίσκεται κάτω από σύγχρονα σπίτια.

Το τρικλίνιο καταλαμβάνει το μέσον της ανατολι-

κής πλευράς. Πρόκειται για ορθογώνιο χώρο εσωτερικών διαστάσεων $10,80 \times 5,30$ μ. με την ανατολική του πλευρά να απολήγει σε αψίδα μορφής υπερυψωμένου τόξου, και εγγεγραμμένη σε ορθογώνιο (Εικ. 2). Με ένα μεγάλο άνοιγμα, για τη μορφή του οποίου δεν διαθέτουμε ασφαλή στοιχεία, επικοινωνούσε απ' ευθείας με το αιθρίο, ενώ στις τρεις πλευρές της αψίδας ανοίγεται από ένα παράθυρο. Εκατέρωθεν του τρικλινίου διατάσσονται από δύο χώροι ιδίων σχεδόν διαστάσεων. Οι δύο νότιοι χώροι επικοινωνούν μεταξύ τους, με το τρικλίνιο και το αιθρίο μέσω ανοιγμάτων. Οι δύο βόρειοι χώροι επικοινωνούν μόνο μεταξύ τους και με το αιθρίο. Ο χώρος που καταλαμβάνει τη βορειοανατολική γωνία συνδέει την ανατολική και βόρεια πτέρυγα.

Η βόρεια πτέρυγα αποτελείται από τέσσερις χώρους οι οποίοι επικοινωνούν μόνο με το αιθρίο (Εικ. 3). Έχουν διαφορετικές μεταξύ τους διαστάσεις και είναι μεγαλύτεροι από αυτούς της ανατολικής πτέρυγας.

Απ' ευθείας με το αιθρίο επικοινωνούν και οι δύο χώροι της νότιας πτέρυγας. Στον νότιο τοίχο του δωμ. 25, διαμορφώνεται τρίβηλο μέσω δύο πεσσών, το οποίο θα μπορούσε να ερμηνευετί ως η κύρια είσοδος προς το οικοδόμημα από την οδό της ακροπόλεως που περνά δίπλα από τη νοτιοανατολική γωνία της οικίας⁹. Ο δεύτερος χώρος δεν αποκαλύφθηκε ολό-

7. Για την εγκατάλειψη και επανακατοίκηση του Λιμένα, Στ. Δαδάκη, T. Kozelij, Ο ναός του Αγίου Νικολάου στον Λιμένα Θάσου, Θασιακά 14, 2009, 123-141.

8. Ανασκάφηκαν την περίοδο 1979-1985, BCH 104, 1980, 720-726, BCH 105, 1981, 948-955.

9. Βλ. σχέδιο εικ. 51 στο BCH 105, 1981, 953, όπου όμως δεν ερμηνεύεται ως η κύρια είσοδος της οικίας.

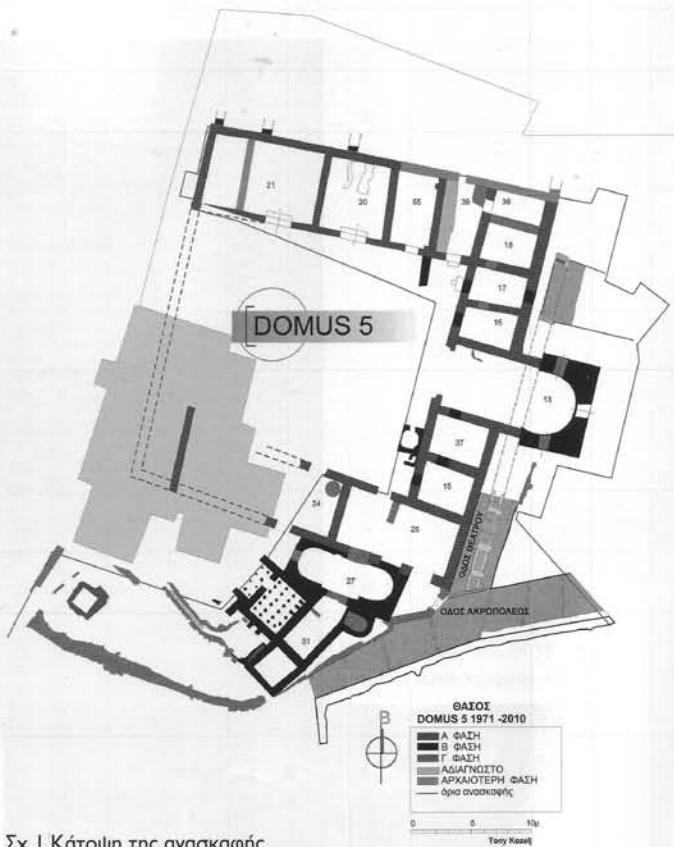
Εικ. 2. Το δωμάτιο 20 με τα ασβεστοκάμινα από ανατολικά.

κληρος διαθέτει, ωστόσο, και αυτός μια πρόσβαση από το εξωτερικό.

Η οργάνωση του αιθρίου, το οποίο εκτείνεται έξω από τον χώρο της ανασκαφής, μας διαφεύγει προς το παρόν. Η ανασκαφή ενός μικρού τμήματος κατά μήκος της ανατολικής και της βόρειας πτέρυγας αποκάλυψε ότι σε κάποια φάση διαιρούνταν σε δύο τουλάχιστον μέρη με έναν τοίχο κατεύθυνσης Β-Ν που προσκολλάται στη νότια πλευρά των βορείων δωματίων (Εικ. 4). Ο τοίχος αυτός εδράζεται σε έναν (αρχαιότερο;) στυλοβάτη και δεν ήταν συνεχής, όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε στο αποκαλυφθέν τμήμα του. Ωστόσο, τμήμα πεσμένης τοιχοποιίας από πλίνθους μπροστά από την ανατολική πτέρυγα των δωματίων καθιστά πιθανή την ύπαρξη πεσσοτοιχίας που εντοιχίστηκε σε δεύτερη φάση.

Εσωτερικά οι χώροι ήταν ποικίλως διακοσμημένοι. Το τρικλίνιο έφερε βοτσαλωτό δάπεδο, που βρέθηκε ολοσχερώς κατεστραμμένο και συγκεντρωμένο σε στοίβες, ενώ τα δωμάτια 20 και 21 της βόρειας πτέρυγας είχαν βοτσαλωτό και ψηφιδωτό αντίστοιχα (Σχ. 2). Στο δωμ. 25 της νότιας πτέρυγας βρέθηκε δάπεδο από συμπαγές κονίαμα που ερμηνεύτηκε ως υπόστρωμα πλακόστρωσης¹⁰. Ψηφιδωτό δάπεδο έφερε και το βόρειο τμήμα του αιθρίου. Στους υπόλοιπους χώρους το δάπεδο ήταν από πατημένο χώμα. Τα δάπεδα βρίσκονται σε διαφορετικές στάθμες με το ψηλότερο στα 7,30 μ. από τη στάθμη της θάλασσας και το χαμηλότερο στα 6,25 μ., ακολουθώντας προφανώς την κλίση της θέσης. Πολυτελής επένδυση και ζωγραφιστό κονίαμα στους τοίχους εντοπίστηκε στο δωμ. 21. Στο τρικλίνιο ροδαλό επίχρισμα με μυστρίσματα καλύπτει τους αρμούς των λίθων μόνο στην αψίδα.

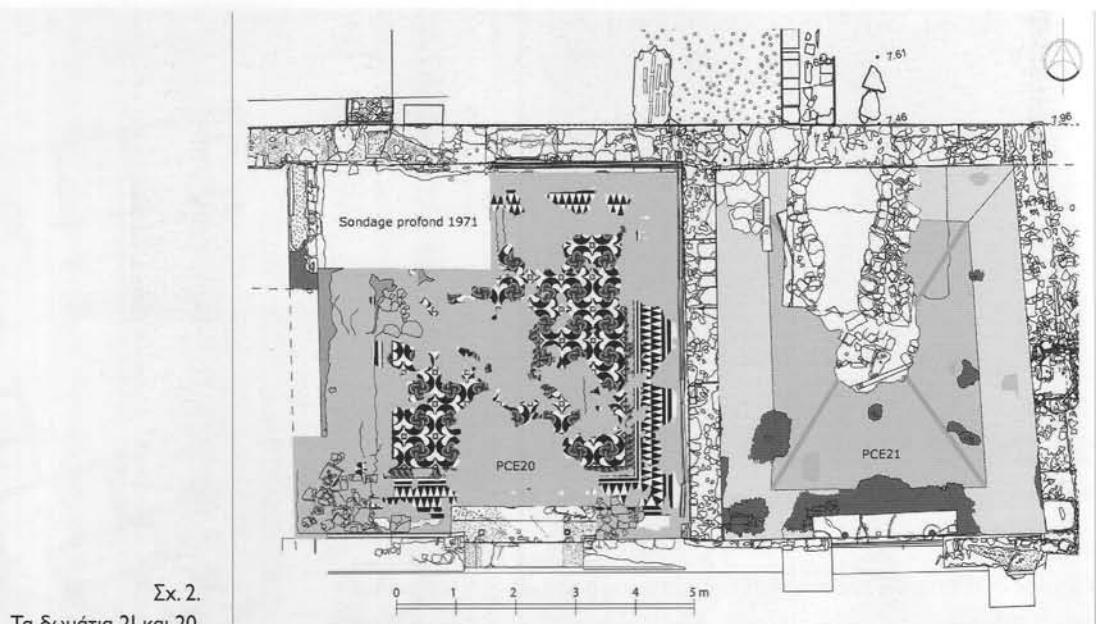
10. BCH 105, 1981, 953.

Σχ. I. Κάτοψη της ανασκαφής

Εικ. 3. Η βόρεια πτέρυγα. Άποψη από δυτικά. Διακρίνεται η βορειοδυτική γωνία του δωματίου 20 με τον εγκάρσιο τοίχο που αρχικά είχε θεωρηθεί ως ο δυτικός τοίχος του.

Εικ. 4. Ο μεταγενέστερος τοίχος του αιθρίου, από δυτικά.

Οι τοίχοι σώζονται σε ύψος από 50 εκ. έως και 2,00 μ. Σε κάποια σημεία ωστόσο έχουν καταστραφεί ως το δάπεδο ή και κάτω από αυτό, κυρίως από λάκκους λιθολόγησης. Το πάχος τους είναι 0,60-0,70 μ. και είναι κτισμένοι με τοιχοποιία opus mixtum. Για τις ζώνες της αργολιθοδομής χρησιμοποιούνται αργοί, ημιλαξευτοί λίθοι και αρχαίο δομικό υλικό που διατάσσονται άλλοτε σε κανονικές σειρές και άλλοτε όχι. Η ζώνη πλινθοδομής αποτελείται από 4 σειρές πλίνθων διαστ. $0,30 \times 0,30$ μ. ή $0,30 \times 0,20$ μ. με πάχος αρμού 5 εκ. Το συνδετικό υλικό είναι ασβεστοκονίαμα με πρόσμιξη χαλικιών χρώματος λευκού, ενώ σε κάποια σημεία γίνεται ροδαλό από το κεραμάλευρο. Σε πολλά σημεία είναι ορατές οι οπές ικριωμάτων.

Β. Δεύτερη φάση

Σε μια δεύτερη φάση το κτήριο υπέστη σημαντικές αλλαγές και τροποποιήσεις. Η πιο σημαντική ήταν η προ-

σθήκη συγκροτήματος λουτρού στη νότια πλευρά του το οποίο έφραξε την άμεση πρόσβαση της οικίας από τον δρόμο. Το λουτρό αποτελείται από το αποδυτήριο, μια ορθογώνια αίθουσα με ημικυκλικές κόγχες στις στενές πλευρές, δύο υπόκαυστους χώρους και έναν επιμήκη διάδρομο εφοδιασμένο με μια ημικυκλική μπανιέρα στη μια πλευρά. Δάπεδο opus sectile και ορθομαρμαρώσεις στους τοίχους προσδίδουν μνημειακότητα και στη φάση αυτή. Στην ίδια φάση τοποθετούμε τη διαμόρφωση της αψιδωτής απόληξης του τρικλινίου, τον τοίχο που χώρισε το αίθριο και κάποιες από τις εντοιχίσεις των ανοιγμάτων, καθώς παρουσιάζουν επιμελημένη αργολιθοδομή, παρόμοια με την αρχική. Η χρονολόγηση της κτιστής δεξαμενής και ενός φούρνου που κτίστηκαν στον χώρο του αιθρίου, και σε επαφή με τα δωμ. 25-37 είναι προς το παρόν προβληματική.

Γ. Τρίτη φάση

Γύρω στα 570-580 μ.Χ. το κτήριο καταστρέφεται. Η καταστροφή αυτή συνοδεύεται από συστηματική λεηλασία των υλικών επενδυσης τοίχων, αλλά και αποξηλώσεις δαπέδων. Είναι χαρακτηριστικό επίσης ότι από τη σκευή του κτηρίου βρέθηκαν ελάχιστα αντικείμενα αξίας. Μετά την καταστροφή, και με τους τοίχους της αρχικής φάσης να διατηρούνται σε κάποιο ύψος, το κτήριο επαναχρησιμοποιείται. Στη φάση αυτή ανήκουν πρόχειρες κατασκευές που έφραξαν ανοίγματα ή διαιρεσαν κάποιους χώρους και οι αποθέτες που δημιουργήθηκαν στα δωμάτια 18-39-55 και στο λουτρό. Στα αποξηλωμένα δάπεδα διαμορφώθηκαν πρόχειρες εστίες, διανοίχθηκαν λάκκοι, με αποτέλεσμα σε μερικά σημεία να διαμορφωθεί ένα χαμηλότερο επίπεδο χρήσης.

Εικ. 5.
Το βότσαλωτό δάπεδο
του δωματίου 20, με τα
σημεία καταστροφής που
αντιστοιχούν στην tabula
ansata και στο έμβλημα.

Πάνω σε αυτό το επίπεδο και τις κατασκευές, συσσωρεύτηκε το τελικό στρώμα καταστροφής, το οποίο με βάση τα νομισματικά ευρήματα τοποθετείται στη δεκαετία 610-620 μ.Χ.

Η αρχαιότερη φάση

Η πρωτοβυζαντινή οικία κατά την ίδρυσή της ενσωμάτωσε τμήματα από υφιστάμενες κατασκευές¹¹. Ο βαθμός ενσωμάτωσης δεν έχει ξεκαθαριστεί πλήρως. Μετά βεβαιότητας μπορούμε να ισχυριστούμε ότι το βότσαλωτό δάπεδο στο δωμ. 21 ανήκει σε υποκείμενο κτήριο. Αποτελείται από βότσαλα κομμένα κάθετα στη μια τους πλευρά, σφηνωμένα σε κονίαμα που χρωματίστηκε κόκκινο. Στο μέσον υπήρχε έμβλημα με ψηφιδωτή παράσταση, η οποία βρέθηκε κατεστραμμένη. Μια tabula ansata υπήρχε επίσης και μπροστά από το κατώφλι της εισόδου (Εικ. 5). Νόμισμα του Φωκά που βρέθηκε μέσα σε κατεστραμμένο τμήμα του δαπέδου πιστοποιεί ότι ήταν σε χρήση μέχρι την τελική καταστροφή. Αρχαιότερος, που ενσωματώνεται στον σχεδιασμό της οικίας, είναι και ο βόρειος τοίχος των δωματίων 38-39-55 (Σχ. 1).

Ο εγκάρσιος τοίχος που χωρίζει το δωμ. 20 σε δύο άνισα τμήματα, ανατολικό και δυτικό, αρχικά είχε θεωρηθεί ως ο δυτικός του τοίχος. Η ολοκλήρωση της

ανασκαφής έδειξε ότι ανήκει σε αρχαιότερο κτήριο. Ο βαθμός ενσωμάτωσης προς το παρόν διερευνάται. Με τον τοίχο αυτό μοιάζει να συνδέεται και το ψηφιδωτό δάπεδο το οποίο δεν εκτείνεται σε όλο το πλάτος του δωματίου, αλλά σταματά σε απόσταση 15 εκατοστών από αυτόν. Το πλάτος συμπίπτει με το πάχος του τοιχοβάτη, ο οποίος επίσης σταματά στον τοίχο αυτό και μοιάζει να είναι σε δεύτερη χρήση εδώ (Εικ. 6). Στο δυτικό τμήμα του δωματίου οι τοίχοι είναι επενδυμένοι με γραπτό κονίαμα. Το δάπεδο στο τμήμα αυτό έχει χαθεί. Το από συμπαγές καστανό χώμα στρώμα που βρέθηκε θα μπορούσε να είναι το υπόστρωμα για πλάκες μαρμάρου ή άλλου υλικού που χάθηκε¹².

Δυσανάγνωστη και αμφιλεγόμενη είναι και η στρωματογραφία αυτού του δωματίου. Πάνω στο ψηφιδωτό αλλά και στο στρώμα του καστανού χώματος του δυτικού τμήματος βρέθηκε μια λεπτή στρώση που περιείχε σπασμένα οστρακα αγγείων αποθηκευτικής κυρίως χρήσης. Πάνω σε αυτό υπήρχε ένα σχετικά παχύ στρώμα που περιείχε σπαράγματα βότσαλωτού δαπέδου, άλλοτε συμπαγή και άλλοτε διαλυμένα, ανάμικτο με κεραμίδες, πλίνθους, πέτρες και αρχιτεκτονικά μέλη. Η ερμηνεία του τίθεται υπό συζήτηση: θα μπορούσε να ανήκει σε ένα αναμοχλευμένο δάπεδο από βότσαλα, παρόμοιο με αυτό του τρικλινίου που κάλυψε όλο το δωμάτιο, οπότε η στρώση των οστράκων ήταν η υποδομή, ή, μια επίχωση με στόχο την ανύψωση της στάθ-

11. Φαινόμενο συνηθισμένο στις πόλεις με συνεχή κατοικηση. Πρβλ. τα παραδείγματα που αναφέρονται στο J.P. Sodini, "L'Habitat Urbain en Grèce à la veille des Invasions, στο Ville et Peuplement et l'Ilyricum protobyzantin". Actes de Colloque organisé par l'école française de Rome (1984), 340-397. Στη Θάσο εντοπίζεται και στην οικία Τοκατλή που χρονολογείται επίσης στις αρχές του 5^{ου} αιώνα (βλ. παρακάτω σημ. 17).

12. Σημειώνουμε, ωστόσο, ότι δεν εντοπίστηκαν σαφή ίχνη πλακώστρωσης.

Εικ. 6.
Δωμ. 2I.

Άποψη από βόρεια.
Διακρίνεται ο τοιχοβά-
της στον ανατολικό και
νότιο τοίχο που σταμα-
τά σε ισογραμμή με
εγκάρσιο τοίχο.
Στην κάτω δεξιά γωνία
η τομή του 197I.

Εικ. 7. Ο νότιος τοίχος του δωματίου 20. Διακρίνεται η τομή του τοίχου με τη χρήση των δυο υλικών, το κατώφλι της εισόδου και δύο από τους πεσμένους θολίτες μπροστά στην είσοδο.

μης για ένα νέο δάπεδο που ωστόσο δεν εντοπίσαμε, ή τα συντρίμμια της κατάρρευσης δαπέδου ορόφου.

Το ερώτημα σε ποιό βαθμό ενσωματώθηκε ακέραιος ή ανακατασκευάστηκε με το ίδιο υλικό κατά την ανέ-γερση της DOMUS 5 θέτει και ο νότιος τοίχος των δω-ματίων 20-55 με τη μνημειακή κατασκευή του (Εικ. 7): πάνω σε ένα στυλοβάτη που παρακολουθείται κατά μή-κος της νότιας πλευράς των δωμ. 20 και 55 και γωνιάζει προς Ν κάτω από τον διαχωριστικό τοίχο του αιθρίου, υψώνονται μια σειρά από ορθοστάτες με επίστεψη ται-νίας με προεξέχουσα γλυφή. Στην εσωτερική πλευρά προστίθεται τοιχοδομία αργολιθοδομής με συνδετικό υλικό, προκειμένου να αποκατασταθεί το πάχος των 60 εκ. που έχουν οι υπόλοιποι τοίχοι (Εικ. 8). Πέντε θο-λίτες που βρέθηκαν στο στρώμα καταστροφής μπροστά από το άνοιγμα του δωμ. 21 επιτρέπουν να αποκατα-στήσουμε μια εξίσου μνημειακή διαμόρφωση του ανοίγ-ματος με ερευνητέο το ερώτημα αν ανήκε στο αρχαιό-τερο κτήριο, ή ανακατασκευάστηκε για τη DOMUS 5.

Με συνολικό εμβαδό 1.855 τ.μ., στην πρώτη στάθμη, η οικία της Θάσου είναι από τις μεγαλύτερες αστικές οικίες στον βορειοελλαδικό χώρο, εκτός Θεσσαλονί-κης¹³. Σε γενικές γραμμές, αν δεν ανατραπεί τελείως η

13. Φ. Καραγιάννη, Η αστική οικία στη Μακεδονία κατά την ύστερη αρχαιότητα (4^{οc}-6^{οc} αιώνας), “Θρεπτήρια. Μελέτες για την Αρχαία Μα-κεδονία”, (επιμ.), στο Μ. Τιβέριος, Π. Νίγδελης, Π. Αδάμ-Βελένη, (2012), 64-69.

Εικ. 8.
Νότιος τοίχος δωματίου
21 και 20 και στρώμα
καταστροφής αιθρίου.
Διακρίνονται οι ορθο-
στάτες που διαμορφώ-
νουν την εξωτερική όψη
των τοίχων και η αργολι-
θοδομή της εσωτερικής
όψης στο σημείου όπου
έχουν καταπέσει.

υπόθεση του αιθρίου, η κάτοψή της ακολουθεί το γνωστό σχήμα, με τη μνημειακή είσοδο, την εσωτερική αυλή, τα δωμάτια που παρατάσσονται το ένα δίπλα στο άλλο, τους επίσημους χώρους να διαφοροποιούνται στο μέγεθος και τον διάκοσμο, το τρικλίνιο με την εξέχουσα αψίδα και τα δορυφορικά δωμάτια¹⁴. Εκτός από το τρικλίνιο στο δωμ. 13 και τους χώρους υποδοχής στα δωμ. 20 και 21, με ασφάλεια μπορούμε να αναγνωρίσουμε ως χώρους τροφοπαρασκευής τα δωμ. 39, 55.

Οι μετατροπές που υπέστη κατά τη δεύτερη φάση χαρακτηρίζονται από αλλαγή στις χρήσεις των χώρων, από καταπάτηση δημοσίων χώρων, καθώς η προσθήκη του λουτρού γίνεται σε βάρος δημόσιας πλατείας, ενώ η προσθήκη της αψίδας σε βάρος δρόμου, και εσωστρέφεια, καθώς κλείνουν ανοίγματα και καταργείται η νότια είσοδος, φαινόμενο που εντοπίζεται πολύ συχνά στις οικίες των πόλεων της ύστερης αρχαιότητας¹⁵.

Η πολεοδομική οργάνωση της πρωτοβυζαντινής Θάσου παρουσιάζει δυσαναπλήρωτα κενά¹⁶. Η θέση του οικοδομήματος είναι λιγότερο κεντρική σε σχέση με αυτή των δύο άλλων σημαντικών οικιών, (οικία οι-

κοπέδου Ντιβανάκη-Τοκατλή¹⁷ και οικία οικοπέδου Θεολογίτη¹⁸). Η διασπορά των εντοπισμένων εκκλησιαστικών κτηρίων σε όλη την έκταση της αρχαίας τειχισμένης πόλης και τα ελάχιστα ανασκαφικά δεδομένα δεν μας επιτρέπουν να προσδιορίσουμε τον πυρήνα της πρωτοχριστιανικής πόλης. Σημειώνουμε ότι ο επισκοπικός ναός της πόλης δεν έχει ταυτιστεί με ασφάλεια. Η μεγάλη σταυρική βασιλική αμέσως έξω από τα τείχη ταιριάζει περισσότερο σε προσκυνηματικό ναό¹⁹.

Γνωρίζουμε ωστόσο, από σύντομες αναφορές των Γάλλων ανασκαφέων ότι η περιοχή γύρω από το Αρτεμίσιο είναι πλούσια σε στρώματα της ύστερης αρχαιότητας, τα οποία εκτείνονται και στην αρχαία αγορά²⁰. Στην άμεση γειτονία της οικίας μας βρέθηκε στις αρχές του αιώνα το θωράκιο με την παράσταση του Δανιήλ εν μέσω λεόντων, σήμερα στο Μουσείο Κωνσταντινούπολης²¹. Δύο μικρά θραύσματα με παρόμοιο διάκοσμο βρέθηκαν σε μια τομή του 1985 στο Αρτεμίσιο²² και ένα ακόμη στην ανασκαφή του 2004²³. Στις

17. BCH 104, 1982, 669-671 και 935.

18. BCH 104, 1987, II, 556 και ΑΔ 42, 1987, 451.

19. Στ. Δαδάκη, Πολεοδομικά βυζαντινής Θάσου (υπό έκδοση).

20. Στ. Δαδάκη, δ.π.

21. Th. Macridy, *Un hieron d'Artémis Polo à Thasos. Fouilles du Musée impérial ottoman*, JdI 27, 1912, p. 14-17, fig. 9 à 12, et p. 18.

22. J.-J. Maffre, Artemision, BCH, 1986, 2, 790-797, εικ. 11.

23. M. Σγούρου, F. Blondé, A. Muller, N. Beaudry, M. Kohl, T. Kozeij, Γ. Σανιδάς, AEMΘ 18, 2004, 53.

πρώτες συστηματικές ανασκαφές της Γαλλικής Σχολής του 1911, λίγα μέτρα νοτιοανατολικά της οικίας, ανασκάφηκαν τα ερείπια ενός εκτεταμένου χριστιανικού κτίσματος, το οποίο οι τότε ανασκαφείς ταύτισαν με το γνωστό από τις πηγές μετόχιο της μονής Παντοκράτορος²⁴. Η επανεξέταση των δεδομένων καθιστά πιο πι-

θανή την άποψη να ανήκουν σε μια εξίσου πολυτελή οικία²⁵. Ίσως σε αυτή την περιοχή θα πρέπει να αναζητήσουμε τον πυρήνα της πρωτοβυζαντινής πόλης και στην οικία μας την κατοικία ενός αξιωματούχου ή ενός πλούσιου αστού.

Πανεπιστήμιο Lille 3,

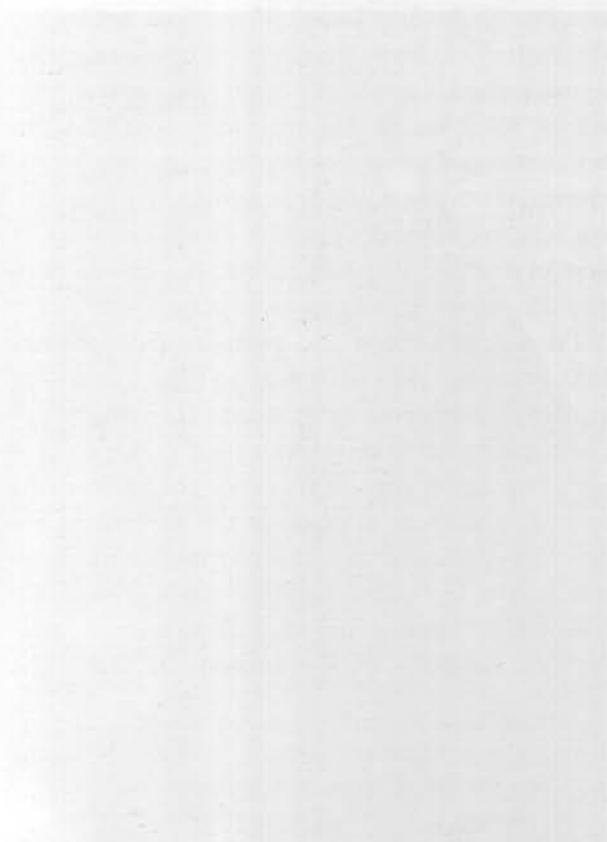
Καβάλα, 12^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων,

Αθήνα, Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή,

Καβάλα, ΙΗ' Εφορεία Προϊστορικών και

Κλασικών Αρχαιοτήτων,

Αθήνα, Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο

24. A.J. Reinach, *Les fouilles de Thasos* (2e partie), CRAI 1912, 234-235. Πρόκειται για τον ναό του Αγίου Ιωάννου Προδρόμου «όν εκ βάθυν ανήγειρε» ο Ιωάννης πριμηκήριος τον οποίο στη συνέχεια παραχώρησε στη Μονή Παντοκράτορος. *Actes de l'Athos II Actes du Pantocrator* ed par Lois Petitt 1964, 12 στιχ. 65-68.

25. F. Blondé, St. Dadaki, A. Muller, *Les abords Nord de l'Artemision* (THANAR). *Campagnes 2006-2007*, BCH 132,2, 2008, 733-735.